

УДК 636.7:159.9:612.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2025.146.1.27>

ПОВЕДІНКОВА ТА РОБОЧА РЕАКТИВНІСТЬ СЛУЖБОВИХ ПОРІД СОБАК У ПРОЦЕСІ КОРОТКОТРИВАЛОГО ТРЕНУВАЛЬНОГО ЦИКЛУ

Ведмеденко О.В. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції імені В.Г. Пелиха,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

orcid.org/0000-0001-8091-9516

Шнайдер С.Л. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри ветеринарії, гігієни та розведення тварин імені В.П. Коваленка,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

orcid.org/0009-0007-4492-3164

Карпенко О.В. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри ветеринарії, гігієни та розведення тварин імені В.П. Коваленка,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

orcid.org/0000-0003-2132-1017

У сучасних умовах актуальним є науково обґрунтоване вдосконалення підготовки службових собак з урахуванням їхніх породних і функціональних особливостей. Ефективність службового використання собак визначається рівнем адаптації до тренувального навантаження, якістю взаємодії з провідником, стабільністю мотивації та емоційною рівноваженістю, що зумовлює необхідність дослідження динаміки їхньої поведінкової й робочої реактивності.

Метою дослідження було здійснити порівняльний аналіз змін поведінкових і робочих характеристик німецької вівчарки, бельгійської вівчарки малінуа та середньоазійської вівчарки впродовж 10-денного тренувального циклу. Зазначені породи різняться типом вищої нервової діяльності, орієнтацією на людину та функціональним призначенням, що дало змогу оцінити вплив породної належності на перебіг адаптаційних процесів. Оцінювання проводили за комплексом показників, що включав рівень впевненості, контакт з провідником, мотивацію (харчову та ігрову) та емоційний стан, виражений шкалою «збудженість/млявість». Установлено, що всі досліджувані породи демонстрували загальну позитивну динаміку адаптації до тренувального процесу, однак темп і вираженість змін істотно відрізнялися.

Німецька вівчарка характеризувалася збалансованим зростанням впевненості, поступовим покращенням контакту з провідником і стабільною мотивацією, що забезпечувало формування оптимального робочого стану на 6–8-й день тренувань. Бельгійська вівчарка малінуа вирізнялася найвищою швидкістю адаптації, інтенсивним зростанням керованості та мотиваційної активності й швидким зниженням емоційної напруженості після початкової фази навчання. Середньоазійська вівчарка відзначалася повільнішим, але стабільним формуванням робочих навичок, високою стресостійкістю та відносною автономністю, що відповідає її охоронному функціональному типу.

Отримані результати підтверджують визначальну роль породних особливостей у формуванні робочої реактивності службових собак та обґрунтовують доцільність диференційованого підходу до організації тренувального процесу з метою оптимізації програм їх підготовки.

Ключові слова: службові собаки; поведінкова реактивність; робоча реактивність; адаптація до тренувань; мотивація; емоційний стан; контакт з провідником; породні особливості.

© Ведмеденко О.В., Шнайдер С.Л., Карпенко О.В., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Vedmedenko O.V., Shnaider S.L., Karpenko O.V. Behavioral and working reactivity of service dog breeds during a short-term training cycle

In modern conditions, it is relevant to scientifically substantiate the improvement of service dog training, taking into account their breed and functional characteristics. The effectiveness of service dog utilization is determined by their level of adaptation to training loads, the quality of interaction with their handler, the stability of motivation, and emotional balance, which necessitates the study of the dynamics of their behavioral and working reactivity.

The aim of the study was to conduct a comparative analysis of changes in behavioral and working characteristics of the German Shepherd, Belgian Malinois Shepherd, and Central Asian Shepherd Dog over a 10-day training cycle. These breeds differ in the type of higher nervous activity, orientation towards humans, and functional purpose, which allowed for an assessment of the influence of breed on the course of adaptation processes. Evaluation was carried out using a set of indicators that included the level of confidence, contact with the handler, motivation (food and play), and emotional state expressed on the "arousal/lethargy" scale. It was established that all studied breeds demonstrated a general positive dynamics of adaptation to the training process; however, the rate and intensity of changes differed significantly.

The German Shepherd was characterized by balanced growth in confidence, gradual improvement in contact with the handler, and stable motivation, which led to the formation of an optimal working state on the 6th–8th day of training. The Belgian Malinois Shepherd stood out for its highest speed of adaptation, intensive growth in controllability and motivational activity, and a rapid decrease in emotional tension after the initial learning phase. The Central Asian Shepherd Dog was noted for slower but stable formation of working skills, high stress resistance, and relative autonomy, which corresponds to its guarding functional type.

The obtained results confirm the decisive role of breed-specific characteristics in shaping the working reactivity of service dogs and substantiate the need for a differentiated approach to training organization in order to optimize training programs.

Key words: *service dogs; behavioral reactivity; working reactivity; training adaptation; motivation; emotional state; handler contact; breed characteristics.*

Постановка проблеми. Ефективність службових собак визначається рівнем сформованості їхніх поведінкових і робочих реакцій, що залежать від породних особливостей, мотивації та адаптаційних можливостей. Застосування уніфікованих тренувальних програм без урахування породної специфіки може знижувати керованість і викликати емоційне перенапруження. Недостатність порівняльних даних обумовлює потребу в аналізі динаміки поведінкових і робочих показників різних порід для обґрунтування диференційованих підходів до їх підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження поведінки службових собак поєднують етологію, когнітивну психологію та прикладну кінологію й зосереджуються на механізмах навчання та розробці стандартизованих методів оцінки емоційної реактивності. Їх метою є підвищення ефективності тренувальних програм, урахування породних і індивідуальних особливостей та зменшення відсіву. Показник «страх/реактивність» розглядають як стабільний предиктор успішності підготовки, що обґрунтовує необхідність ранньої поведінкової оцінки [1].

Дослідження показують, що стійкість сформованої поведінки до змін (наприклад, навичок, здобутих під час тренування) залежить від історії посилень. Врахування закономірностей поведінкової інерції дозволяє зміцнювати бажані реакції та зменшувати небажані, оптимізуючи тренувальну стратегію службових собак [2]. Оглядові роботи підкреслюють значення психобіологічних факторів – темпераменту, мотивації та стресової реактивності – для успішного навчання та виконання службових завдань, а також важливість індивідуальних особливостей поведінки, рівня збудження, мотивації та взаємодії з тренером для формування міцного робочого фундаменту [3]. Сучасні дослідження показують, що вивчення поведінкової реактивності службових собак потребує комплексної оцінки темпераменту,

мотивації, методів навчання та взаємодії з провідником. Поєднання теоретичних концепцій і емпіричних даних підвищує ефективність тренувальних програм та їх адаптацію до різних порід, що актуально для сільськогосподарського, охоронного та патрульного використання собак. Незважаючи на наявні дослідження [4, 5], порівняльна динаміка формування поведінкової та робочої реактивності різних порід у короткотривалих циклах недостатньо вивчена, особливо щодо змін впевненості, контакту з провідником, мотивації та емоційного стану, що ускладнює наукове обґрунтування оптимальних режимів навантаження.

Постановка завдання. Службові породи собак відрізняються темпами адаптації, керованістю, мотивацією та стресостійкістю, що визначає ефективність їх практичного використання. У зв'язку з цим актуальним є порівняльне дослідження динаміки поведінкових і робочих реакцій різних порід у процесі систематичних тренувань. Метою дослідження було порівняти зміни поведінкової та робочої реактивності німецької вівчарки, бельгійської вівчарки малінуа та середньоазіатської вівчарки протягом 10-денного тренувального циклу. Для досягнення мети передбачено такі завдання: оцінити динаміку рівня впевненості собак як показника адаптації; проаналізувати зміни контакту з провідником як індикатора керованості та ефективності взаємодії; визначити особливості формування і стабільності мотиваційної реакції (харчової та ігрової); дослідити зміни емоційного стану (збудженість/млявість) упродовж тренувального циклу; порівняти адаптаційні та робочі можливості досліджуваних порід з урахуванням їхніх породних особливостей. Отримані результати мають практичне значення для оптимізації тренувальних програм службових собак та обґрунтування диференційованих підходів до дресування залежно від породної специфіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз поведінкової й робочої реактивності службових собак дає змогу оцінити їхню придатність до спеціалізованих завдань. Порівняльні дані німецької вівчарки за 10 днів тренувань свідчать про чітку адаптацію до навчального процесу та посилення контакту з провідником. За даними табл. 1 і рис. 1, усі показники змінювалися з різною інтенсивністю, однак їх загальна динаміка свідчить про формування стабільних навичок, зростання впевненості та врівноваження емоційного стану.

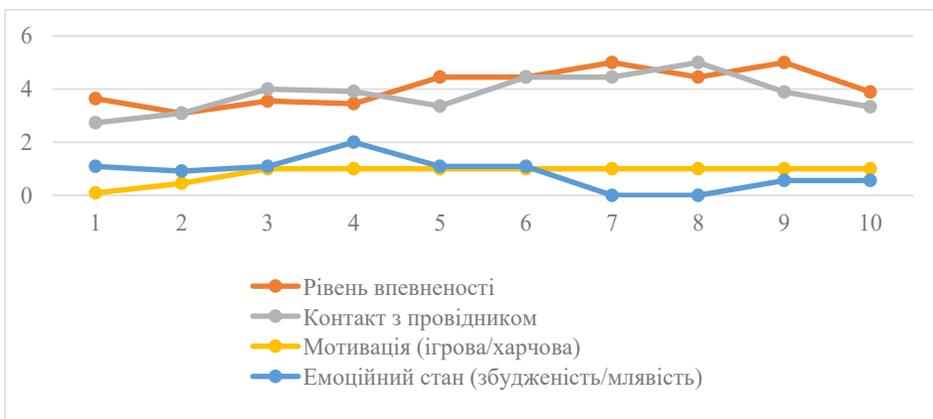

Рис. 1. Динаміка загальної поведінкової й робочої реактивності німецької вівчарки протягом 10-денного тренувального циклу

Таблиця 1

Загальна поведінкова й робоча реактивність німецької вівчарки

День тренувань	Рівень впевненості (1-5 балів)	Контакт з провідником (1-5 балів)	Мотивація (ігрова/харчова)	Емоційний стан (збудженість/млявість)
1	3,64±0,31	2,73±0,36	0,09±0,09	1,09±0,31
2	3,09±0,31	3,09±0,31	0,45±0,16	0,91±0,31
3	3,55±0,16	4,00±0,00	1,00±0,00	1,09±0,31
4	3,45±0,16	3,91±0,31	1,00±0,00	2,00±0,00
5	4,45±0,16	3,36±0,47	1,00±0,00	1,09±0,31
6	4,45±0,16	4,45±0,16	1,00±0,00	1,09±0,31
7	5,00±0,00	4,45±0,16	1,00±0,00	0,00±0,00
8	4,45±0,16	5,00±0,00	1,00±0,00	0,00±0,00
9	5,00±0,00	3,89±0,32	1,00±0,00	0,56±0,16
10	3,89±0,32	3,33±0,48	1,00±0,00	0,56±0,16

Початковий рівень впевненості становив 3,64 бали і в перші три дні коливався в межах 3,09–3,55, що відповідає періоду адаптації. На 5–6-й день зафіксовано різке зростання показника до 4,45 бали (+22 % від початкового рівня). Максимум – 5,00 балів – зафіксовано на 7-й та 9-й день, що свідчить про досягнення пікової психоемоційної стабільності та оптимальної включеності в роботу. На 10-й день показник знизився до 3,89, ймовірно через стомлення після інтенсивного навантаження. Це свідчить про зростання довіри, кращу інтерпретацію команд і підвищення керованості. На 9–10-й день показник знизився до 3,33–3,89 бала, ймовірно внаслідок накопичення втоми або ускладнення вправ, що тимчасово погіршило контакт.

Мотивація стабілізувалася на рівні 1,00 бала з 3-го дня і зберігалася до завершення циклу. Різке зростання з 0,09 до 1,00 бала вже на 3-й день свідчить про швидке формування стійкої умовнорефлекторної реакції та високий рівень зацікавленості у роботі.

Емоційний стан характеризувався найбільшими коливаннями: пік збудженості зафіксовано на 4-й день (2,00 бала), після чого показник поступово знижувався і на 7–8-й день досяг 0,00, що відповідає оптимальному робочому стану. Наприкінці циклу спостерігалася незначне підвищення (0,56 бала), яке залишалось в межах фізіологічної норми.

Упродовж 10-денного тренувального циклу німецька вівчарка проявила стійку позитивну динаміку поведінкових і робочих показників: зростання впевненості та покращення контакту з провідником поєднувалися зі стабільною мотивацією й емоційною врівноваженістю. Пікові значення на 6–8-й день відображають оптимальний рівень працездатності, тоді як незначне зниження наприкінці циклу, ймовірно зумовлене втомою, не змінює загальної позитивної тенденції. Отримані результати підтверджують високу адаптивність німецької вівчарки до систематичних тренувань та ефективність застосованих методів підготовки для службового використання.

Аналіз поведінки та робочих характеристик бельгійських вівчарок також показав чітку позитивну динаміку адаптації до тренувального навантаження та взаємодії з провідником (табл. 2; рис. 2). Рівень впевненості собак демонстрував

тенденцію до зростання: із 3,0 балів на перший день до 4,5 балів на 5-й день та максимальних 5,0 балів на 7-й та 9-й дні тренувань.

Таблиця 2

Загальна поведінкова й робоча реактивність бельгійської вівчарки

День тренувань	Рівень впевненості (1-5)	Контакт з провідником (1-5)	Мотивація (ігрова/харчова)	Емоційний стан (збудженість/млявість)
1	3,00±0,00	3,50±1,50	0,00±0,00	1,00±1,00
2	3,00±1,00	3,00±1,00	0,50±0,50	1,00±1,00
3	3,50±0,50	4,00±0,00	1,00±0,00	1,00±1,00
4	3,50±0,50	4,00±1,00	1,00±0,00	2,00±0,00
5	4,50±0,50	3,50±1,50	1,00±0,00	1,00±1,00
6	4,50±0,50	4,50±0,50	1,00±0,00	0,00±0,00
7	5,00±0,00	4,50±0,50	1,00±0,00	0,00±0,00
8	4,50±0,50	5,00±0,00	1,00±0,00	0,00±0,00
9	5,00±0,00	4,00±1,00	1,00±0,00	0,00±0,00
10	4,00±1,00	3,50±1,50	1,00±0,00	0,00±0,00

Динаміка свідчить про успішну адаптацію, зниження настороженості та формування стійкої поведінкової реакції. Незначне падіння до 4,0 балів на 10-й день може бути через втому або складність вправ.

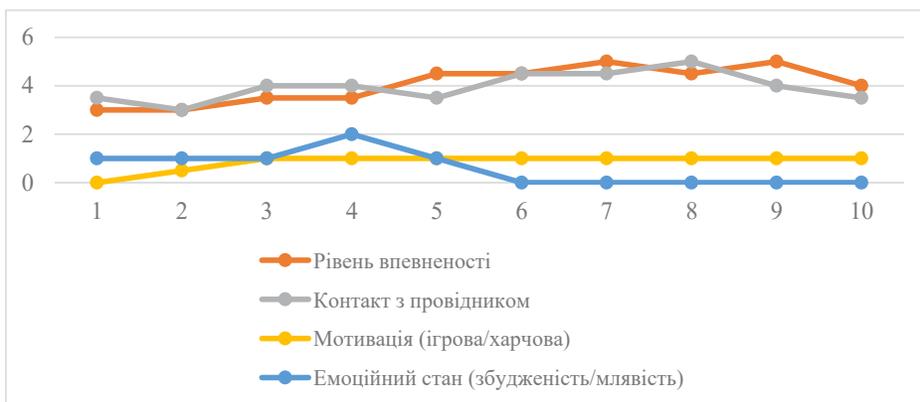

Рис. 2. Динаміка загальної поведінкової й робочої реактивності бельгійської вівчарки протягом 10-денного тренувального циклу

«Контакт з провідником покращувався: від 3,0–3,5 балів у перші дні до стабільних 4,0–5,0 балів у другій половині циклу, з піком 5,0 балів на 8-й день, що свідчить про формування ефективного робочого зв'язку. Тимчасові коливання до 3,5–4,0 балів у дні з підвищеним навантаженням відображають короточасне зниження концентрації. Мотиваційна реакція бельгійських вівчарок була менш вираженою: відсутня у перший день (0,0 балів) та стабілізувалася на 1,0 балу з 3-го дня, що свідчить про ефективне підкріплення провідником і формування інтересу

до вправ. Емоційний стан за шкалою «збудженість/млявість» поступово стабілізувався: із 1,0–2,0 балів на початкових етапах до 0,0 балів з 6-го дня, що відображає зменшення стресу та підвищення здатності до роботи у стані емоційної рівноваги. Така динаміка характерна для малінуа з високим порогом збудливості, які швидко переходять від хаотичної реактивності до контрольованої робочої активності під час регулярних тренувань.

Показники свідчать про формування стійкого робочого стану, оптимізацію взаємодії з провідником та зниження емоційної напруженості. Різде підвищення впевненості та покращення контакту в перші 3–5 днів відображає високу адаптивність бельгійських вівчарок і швидке засвоєння тренувальних навичок, характерне для службових собак з високою нервово-поведінковою мобільністю.

Протягом 10 днів середньоазіатські вівчарки показували поступове, хоч нерівномірне покращення робочих і поведінкових показників. Загальна тенденція свідчить про повільніший темп адаптації породи, але підтверджує здатність формувати стійкі навички при регулярних тренуваннях (табл. 3; рис. 3). Рівень упевненості зріс із 2,17 до 4,00 балів ($\approx 84\%$ приросту), що відображає поступову адаптацію до тренувального середовища та зниження реакції на нові стимули. Тимчасове падіння в середині циклу, ймовірно, пов'язане з втомою чи монотонністю вправ, проте відновлення високих значень наприкінці підтверджує стабільність формування навички.

Показник контакту з провідником зростав до максимуму на 6-й день ($\approx 86\%$ приросту), що для породи з природною автономністю є показовим. Подальше зниження наприкінці циклу відображає схильність середньоазіатських вівчарок працювати самостійно та меншу залежність від провідника.

Таблиця 3

Загальна поведінкова й робоча реактивність середньоазіатської вівчарки

День тренувань	Рівень впевненості (1-5)	Контакт з провідником (1-5)	Мотивація (ігрова/харчову)	Емоційний стан (збудженість/млявість)
1	2,17 $\pm$ 0,17	2,33 $\pm$ 0,21	1,00 $\pm$ 0,00	0,00 $\pm$ 0,00
2	2,67 $\pm$ 0,21	3,00 $\pm$ 0,26	1,00 $\pm$ 0,00	0,00 $\pm$ 0,00
3	2,83 $\pm$ 0,17	3,17 $\pm$ 0,17	1,00 $\pm$ 0,00	1,00 $\pm$ 1,00
4	3,67 $\pm$ 0,21	4,00 $\pm$ 0,26	1,00 $\pm$ 0,00	0,33 $\pm$ 0,33
5	3,83 $\pm$ 0,41	4,00 $\pm$ 0,37	1,00 $\pm$ 0,00	0,67 $\pm$ 0,42
6	4,00 $\pm$ 0,52	4,33 $\pm$ 0,33	1,00 $\pm$ 0,00	0,00 $\pm$ 0,00
7	3,50 $\pm$ 0,43	3,50 $\pm$ 0,56	1,00 $\pm$ 0,00	0,17 $\pm$ 0,17
8	3,17 $\pm$ 0,70	3,17 $\pm$ 0,54	0,50 $\pm$ 0,22	0,50 $\pm$ 0,22
9	2,83 $\pm$ 0,54	2,83 $\pm$ 0,60	0,50 $\pm$ 0,22	0,50 $\pm$ 0,22
10	4,00 $\pm$ 1,00	3,50 $\pm$ 1,50	1,00 $\pm$ 0,00	0,00 $\pm$ 0,00

Короткочасні коливання мотивації та поведінки середньоазіатських вівчарок не свідчать про погіршення тренувальної реактивності, а відображають природний тип поведінки породи. Мотиваційна реакція була найменш стабільною: у перші дні показник становив 1,0 бал, що відповідає помірній харчовій та слабкій ігровій мотивації.

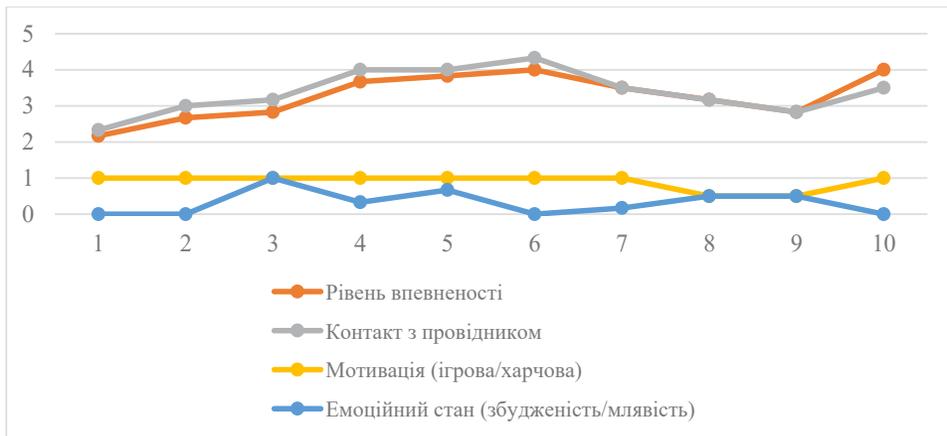

Рис. 3. Динаміка загальної поведінкової й робочої реактивності середньоазіатської вівчарки протягом 10-денного тренувального циклу

Наприкінці циклу рівень мотивації знизився до 0,5 балів через можливе перенасичення харчовими стимулами, втому або зменшення новизни вправ, проте на фінальний день відновився до вихідного рівня, що засвідчує здатність собаки відновлювати ефективний робочий стан за умови оптимізації навантаження та варіативності підкріплення. Емоційний стан залишався стабільно низьким, що відображає зрівноважений тип нервової системи, характерний для охоронної породи. Епізодичне підвищення збудженості на 3-й та середніх днях пов'язане з активізацією після адаптації і підвищенням інтенсивності вправ. Періодичне «обнулення» емоційної реакції підтверджує високу стресостійкість та здатність працювати в стабільному психологічному стані без надмірної напруги. Середньоазіатська вівчарка демонструє повільнішу, але стабільну динаміку формування робочих навичок, з поступовим зростанням впевненості та покращенням контакту з провідником. Короткочасні коливання показників відображають природну адаптаційну криву для собак з зрівноваженим типом ВНД і відносно низькою мотиваційною активністю. Порода проявляє достатній потенціал до навчання за умови коротких структурованих занять, помірної стимуляції та методів, що враховують її природну незалежність.

Порівняльний аналіз показав, що бельгійська вівчарка малінуа вирізняється найвищою робочою реактивністю, орієнтованістю на провідника та стабільною мотивацією, але потребує кваліфікованого тренера через схильність до емоційного перенапруження. Німецька вівчарка поєднує високу працездатність, керованість та стабільність емоційного стану, що робить її найбільш універсальною серед досліджених порід. Середньоазіатська вівчарка має повільніший темп навчання, виражену незалежність і вибіркову мотивацію, але відзначається високою стресостійкістю та здатністю до автономного прийняття рішень, що цінно для охоронних функцій.

Висновки і пропозиції. Загалом результати дослідження підтверджують, що породні особливості визначають характер і темпи формування поведінкових та робочих реакцій собак та обумовлюють необхідність диференційованого підходу до організації та планування тренувального процесу. Для бельгійської вівчарки малінуа ефективність забезпечується оптимізацією мотиваційного драйву та

контролем рівня збудженості; для німецької вівчарки – структурованим навчанням із рівномірним навантаженням; для середньоазіатської вівчарки – короткими сесіями, мінімізацією надмірної стимуляції та акцентом на формуванні стабільного контакту з провідником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Dollion N., Paulus A., Champagne N., St-Pierre N., St-Pierre É., Trudel M. Fear/Reactivity in working dogs: An analysis of 37 years of behavioural data from the Mira Foundation's future service dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. Vol. 221. 2019. P. 104864. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2019.104864>.
2. Nathaniel J Hall. Persistence and resistance to extinction in the domestic dog: Basic research and applications to canine training. *Behav Processes*. 2017. 141. P. 67-74. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.beproc.2017.04.001>.
3. Troisi C.A., Mills D.S., Wilkinson A., Zulch H.E. Behavioral and Cognitive Factors That Affect the Success of Scent Detection Dogs. *Comparative Cognition & Behavior Reviews*. Vol. 14. P. 51-76. 2019. DOI: <https://doi.org/10.3819/CCBR.2019.140007>.
4. Ведмеденко О.В. Аналіз екстер'єру та робочих якостей службових собак різних порід. Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки Вип. 143. С. 192-199. <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2025.143.1.24>
5. Воїнова О.В., Ведмеденко О.В. Оцінка впливу породи та статі на робочі якості службових собак. Таврійський науковий вісник: Серія Сільськогосподарські науки Вип. 136. С. <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.136.1.26>

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025